

PAPER DETAILS

TITLE: Yirminci Yüzyıla Kadar Romen Tarih Kitapları

AUTHORS: Türkkaya ATAÖV

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37056>

YİRMİNCİ YÜZYILA KADAR ROMEN TA

Doğ

Bu yazı Yirminci Yüzyılın başına kadar bu ülkenin tarihi ile ilgili olarak yaptıkları ya Bu konuda bilgi Romen kütüphanelerindeki a çilerle konuşma ve topladığım kaynaklarla elc amacı Romen tarih araştırmaları konusunda b miş olmak ve bu araştırmalardaki ana gelişme ğa çalışmaktır. Yazının başlığından da anlaşıl sından Romen tarihinin feodal döneminden Yüzyılın başına kadar gelinecek, daha sonraki maları bu yazının kapsamı dışında bırakılaca

Sözü edilecek olan yayınlar Eski, Orta v alacak, fakat Romen tarihine değinmeyenle tir Bugün Romanya denen topraklara Eski

dan bir kısmı yabancı bilim adamlarınca b
kısmı da çok az işitilmiş ya da hiç duyulma

Romen tarihçileri, kuşkusuz, yalnız ke
riyle ilgili yayınlar yapmakla yetinmediler,
da yazdılar : Dimitrie Cantemir,¹ *Osmanlı*
yümesi ve Çürümesinin Tarihi;² Nicolae Ba
rinin Ekonomik Sorunu;³ Gheorghe Şincai,
çok Başka Ulusların Kroniği;⁴ A. D. Xenepol,
colae Iorga, *İnsanlık Tarihi Hakkında Sentez*
Kaynaklara Dayanan Osmanlı İmparatorluğu
Bizans Hayatının Tarihi;⁸ Vasile Pârvan, *Ro*
Tüccarların Tabiiyeti; ⁹ —————, *Daçya*
rinin İlk Uygarlıklarının Şeması; ¹⁰ Andrei C
na Katkılar; ¹¹ —————, *Rönesans ve R*

Tarih felsefesi konusuna girip uluslara
dırmış bulunan çalışmalar içinde de, herhal
lebilir : Dimitrie Cantemir, *Krallıkların Fiz*
xandru D. Xenepol, *Tarih Teorisi*; ¹⁴ Vasile Pâ
ve Biçimler; ¹⁵ Nicolae Iorga, *Tarih Çalışmal*
ler; ¹⁶ —————, *İnsanlık Historiolojisi*.

Yukarda isimlerine değinilen ve daha ile
tarih çalışmaları Romanya'da bugünkü taril

(1) Romen dilinde «i» ve «e» harflerinden önce
minde, diğer durumlarda «k» olarak okunma

YIRMİNCİ YÜZYILA KADAR ROMEN TARİH K

larından birçok farklılıklar göstermektedir. Gene
mizle yakınlığı olan Romen tarihini ilerde incele
bilim adamları için değerli kaynaklar ve büyük ça
kılmalıdır. Balkanlar ve Doğu Akdeniz bölgesinde
makta olan devletlerin gene bu bölgede meydana
birimlerin geçmişlerini bunların kendi kaynaklarını
inceleyebilmeleri, ilgili her devletin tarihini birta
larla aydınlatacaktır. Bu yaklaşım bazı fakültele
araştırmaları» eğilimini besleyecek niteliktedir.

Tarih kuralları toplumun objektif gelişmesini
kurallarının aynı olmak zorundadır. Tarih çalışm
da, bu yüzden, değişik toplumsal ve ekonomik dö
cesiyle bağlı olarak yapılacaktır. Bu yazıda da E
minin gelişmesi geçtiğimiz çağların toplumsal ve c
cesindeki gelişmeyle paralellik kurularak sunulma
Çünkü Orta Çağlarda meydana çıkan Romen tari
hayatın bir ihtiyacı olarak belirdi. D. Cantemir, Sa
Petru Maior, G. Şincai ve Ion Budai-Deleanu gibi
çilerinin çalışmalarının geniş kütlelerce konuşula
dillerine çevrilmelerinin nedeni de bu. Daha mo
ortaya çıkan Romen tarihçilerinin Romen halkının
mesiyle ilgili yapıtlar vermesi de doğaldır. Bu çalı
Balcescu, A.D. Xenopol ve N. Iorga gibi tarihçiler
mesi de gene doğal bir sonuçtur. Kapitalizmin gel
Romanya'da da proletaryanın çıkışı Marxist pol

adına hareket eden yazarlar asillerin kahramanlarına yaptıkları fetihleri sıralıyorlardı. Egemen Sarayın resmî dili «slavonik» denen orta Bulgarca bizim Eflâk ve Buğdan dediğimiz Valahya'da kullandığı dil ise başkaydı. Erdel'de, yani Trakya'da tince kullanılıyordu. Bu sonuncu dilde yazılan toluks feodal devletinin tarihi gene bu devletinden anlatılmaktaydı.

Feodalizmin ilk başlangıç dönemi hakkındaki içine alan bir kronik yoktur, olamazdı da. Bu daha merkezîleşmeğe başladığı dönemde görülen devletini kapsayan ilk kronik Büyük Stepanimini kapsıyordu. Bu ve bunu izleyen bir kronik» dilinde yazılmıştı. Feodal Osmanlı devletinin yılın ikinci yarısında Romen topraklarını işgal etmesi merkezîleşme hareketi bir süre durakladığı gibi, toprak sınıflar ya da sınıf bölüntüleri değışti. Şehirlerdeki toprak ağalarının gelişmesi durdu. Özellikle dıştan çift sömürüye hedef olmaktadır. Osmanlı tüccarıyla alış-veriş yapan yeni tip bir toprak ağası çıktı. Eski hanedanların yerine bu yeni ailelerin çıktı. Bu iktidar On-Altıncı Yüzyıldan On-Sekizinci Yüzyıla kadar sürdü. Feodalizmin çürümeğe yüz tutmasına kadar sürdü.

YİRMİNCİ YÜZYILA KADAR ROMEN TARİHİ

kurtlar gibi saldırdıklarını» söylüyordu. On-yedinci yüzyılda yayınlanan ve *Prens Matei Zamanında Tutsak Olan Sayman Ghinea ve Takma adı Varzarul Olarak Radul Gibi Bazı Kötü Ağaların Hikâyesi*¹⁸ adlı broşür halka karşı işledikleri cinayetler ve soygunları anlatan Matei Basarab ile bu broşür ağaları pek farklı biçim

Eflâk'ta soylular rejiminin en tipik kroniği *Eflâklıları*¹⁹ adlı bir kronik olduğu anlaşılmaktadır. Osmancılık tutumu olduğu anlaşılan yazarı Grigore Orehe (1550-1620) yıllarını ele alan ve komşu Polonya'nın soylular hâkimiyeti örnek olarak gösteren zengin bir ağıydı.

Romanya tarihçiliği ve kültüründe ümanist On-Yedinci Yüzyılın sonu ve On-Sekizinci Yüzyılın başlarındadır. Bu tarih okulunun ilk önemli yapıtı (1633-1691) *Buğdan Halkı Üzerine*²⁰ adlı yazısıdır. Petru Stolnicul Cantacuzino (1650-1716) *Eflâk Tarihi* adlı eserini Üniversitesinde okumuş olan bu yazar Romanya'da ümanistleri (M.S. 106-271) Roma etkisi altında kalmış ümanist kültürün korunması ve devamı için yeterli sayıyordu. On-yedinci yüzyılın sonu ve On-Sekizinci Yüzyılın başları dönemin en büyük Romen ümanist tarihçisi olan Grigore Ureche'nin kabul edilmektedir. Bütün Avrupa'da tepkilerle karşılaşmaları Romen kökeni üstüne teoriler, Romenlerin tarihte Romenlerin yeri gibi konuları eksen edinen ilk yazan ilk Romen ümanistiydi. Fakat asıl önemi

Yüzyılın ikinci yarısında başlayan kapitalist bazı yaklaşım değişikliklerine yol açtı. Yezitinde, tarih yazma da kronikçilik döneminde ları eleştirici bir gözle kullanan bir araştırmada modern olan tarihçiler en çok bu üç beldeski «Daçya» toprakları üstündeki sürelilik ulusal bütünlüğü üstüne yazdılar. Üç büyüklü rihçiliğin ayrı ayrı nasıl geliştiğine kısaca b

Önce, Erdel, yâni Transilvanya: On-seki yeni üretim güçlerinin gelişmekte oluşu bu pitalizmin türlü özelliklerine ekonomik hay rastlanmaktadır. Kullanılan üretim araçları bir gelişme vardı. Madencilik ileri bir tekni sistemine dayanan emeğin yanıbaşında ücret daha fazla yer veriliyordu. Transilvanya'da ya devlet sermayesiyle işbirliğine girişmiş, çıkmıştı. Yenilmekte olan feodal düzen ve o mak gerekiyordu. Bu savaşın öncüsü yeni men endüstri ve ticaret burjuvazisiyle burju leri ise, orta sınıfın kurtuluşu, ulusal egeme sin yenilgisiydi. Ticaret yapanlar, küçük rü juva ilgileri ve çıkarları olan herkes toplu ları beğenmiyor, hayatın ekonomik, siyasal de daha iyi yerler elde etme umuduyla değiş de Transilvanya'da devletçiler hükümlerle 22

YİRMİNCİ YÜZYILA KADAR ROMEN TARİH K

tadır: *Romanyalıların ve Daha Birçok Ulusların* Maior'un ilk önemli eseri *Daçya'da Romanyalılarının* ra da *Romanya Kilisesinin Tarihi*'dir.²⁷ Ioan I *Transilvanya Halkının Kökeni*²⁸ ve *Bukovina Üstü* ler²⁹ adlı kitaplarını yayınladı.

Bütün bu tarihçilerin ortak şu yanları oldu dır: Romen dili ve halkının birliği, Romen halkının ulusal bilincin yaratılması gerekliliği. Bu ilkeler, lizme karşı çıkmaktaydı. Yukarda sözü edilen tar Micu serfliğin bir çeşit kölelik olduğunu söylemiş daki köylülerin ücret almadan çalıştıkları ve topr daha başka sorumluluklar yüklendiklerine göre, b olduğu kanısındayım. Tarihçi Gheorghe Şincai'nin karanlık tablosunu oldukça gerçekçi çizgilerle ç tadır.

Transilvanya Tarih Okulunun feodal toprak s ni sorununu, Osmanlı işgâlinin niteliğini ve bu iş rin anlamını değerlendirmeye çalıştığı anlaşılmakt kimından, bu yaklaşım, herhalde, kronikçilerin çok farklıdır. Arkeoloji, filoloji, etnografi, diplom olay anlatımı gibi yollara başvuran bu yolun çok duğunu kabul etmek gerekmektedir. Feodal düzen men sınıfın ayrıcalıkları ve kokuşmuşluğunun açığ nomik, toplumsal, siyasal ve kültürel eşitliğin ön

ne giden yıllarda kapitalist ilişkiler daha o
bunlara paralel olarak, ulusal kültür de gel
juva demokratik devrim hazırlığının çıkar
Romen tarihçiliği de yeni boyutlara ulaşma
çabaların feodalizmi yeren, ulusal birliği sa
yaratan yönde olması doğaldı. Bu okulun
(1819-1852), M. Kogalniceanu (1817-1891),
ve S. Barnutiu (1801-1864) vardı.

Bu yazarlar tarihte sınıf mücadelesini
değerlendirememiş olmakla birlikte, halk
kâr etmiyorlardı. Toplumun gelişmesinde l
ğınların özel rolleri gibi konular ihmal ed
genişçe yer verilmişti. Bunlardan N. Balcesc
ğı *Romen Tarihinde Devrimin Gelişmesi* ^{29-a} a
ların önemli rolüne dikkati çekmesi açısından

Bu yeni kuşak feodalizmi ve egemen t
ulusal birliği destekleyen yayınlar yaptı.
«Daçya» kelimeleri de sık, sık kullanılmağ
ya³⁰ ve *Daçya Tarih Dergisi*³¹ önemli örnek
en önemli eserlerinden biri olan *Prens Ces'a*
*menlerin Tarihi*³² Romen halkının tek bir d
hedef tutmaktaydı. Bu dönem tarihçilerinin
birleşme de değildi; toprak bütünlüğünün
runu da vardı. Demokratik devrimci eğilim

YİRMİNCİ YÜZYILA KADAR ROMEN TARİH KİTAPLARI

*lere Toprak Verilmesi Hakkında*³⁵ ve *Tuna Eyaletleri Sorunu*.³⁶ Balcescu bu sonuncu kitabında ağa toprak ve terör rejimiyle korunduğunu belirtmektedir.

Gene bu kuşak tarihçilerinden M. Kogalniceanu rum ve mücadeleye katılmakla birlikte, halk yığınları savaşı sınırlamak isteyen bir tutum içindeydi. Geniş kütüphaneleri savunmuşsa da, burjuva sınıfının sınırlarını aşma na rağmen, halkın tarih yapıcılığı özelliğini kabul etmemiştir. yayınladığı *Valahya, Moldova ve Trans-tuna Valahya* bu inancının kanıtıdır.

Tarihçi George Baritsiu feodal sömürüye karşı, burjuvazisinin çıkarlarını koruyan bir yazar olarak *Kamu Hakları*³⁸ adlı kitabın yazarı Simion Barnutsiu Treboniu Laurian (1810-1881) ile A. Papiu Ilarian (1810-1881) Romen tarihçileri de bu gruba sokulabilir. Sonuncusunun en önemli eseri var : *Transilvanya'nın Anayasal Bağımsızlığı*.

Bugünkü Romanya'nın bir parçası olan fakat da Macar turya-Macaristan'ın egemenliği altında kalmış bulunmasıyla ile sınırlı kalmak koşuluyla, bazı Macar tarihçileriyle rına da kısaca atıfta bulunmak gerektir. Bunlardan en önemlilerinin *Transilvanya Tarihi : 1848-1849*⁴⁰ ve Jakab Eliaş'ın *Mücadelelerimiz Hakkında : 1848-1849 Anıları*⁴¹ adlı eserleri liberal soylu sınıf ya da Habsburglara karşı olan bu

Burjuva Demokratik Devrim dönemi yönteminde de sözü edilmeğe değer geliş Belgeler kullanılmağa, bilgi kaynakları çoğların da yayınlanması önem kazandı. Koga *nikleri*⁴⁴ adı altında bir belgeler derlemesi *Daçya Tarih Dergisi*'nde Romen tarihini araştırmacılara sundu. Gene bu dönemde olşiler anılar yazmağa başladılar. Bunlar için *Sonra Sürgünden Anılar*⁴⁵, D. Bolintineanu *yatı*⁴⁶ ve T. Oraşanu'nun Ocak 1859 olaylarıdır. Tarih dergilerinin yayınlanması da *manya Arşivi*⁴⁷, *Daçya Tarih Dergisi*⁴⁸ ve *Hazinesi*⁴⁹ bu dönemin önemli tarih dergileridir.

Kapitalist düzenin ve ulusal devletin kmanyaya tarihçiliğine yeni toplum koşulları 1864 tarım reformu büyük toprak sahipliğinden ve burjuvazi iktidarı elinde tek başlı olmadığından, burjuva-toprak ağası işbirliğiyle çıkan rejim bu iki sınıfa dayanıyor, Hanedanını temsil eden Birinci Şarl Prusya rüşü ile yabancı sermaye zümrelerini temsil ilişkilerin güçlenmekte devam edişi burjuvazileştiriyor fakat ortaya bir işçi sınıfı so arasında büyük toprak sahipliğine karşı oldu. Romanya'nın 1877-1878 Osmanlı Rus S

YİRMİNCİ YÜZYILA KADAR ROMEN TARİHİ

dar için savaşımağa hazırlanan sınıfların doğru bi gibi konular tarihçinin karşısına dikildi. Özellikle meydana gelişi tarihçileri bu hareketi izah etmeğ darının geçici mi, yoksa devamlı mı olduğu nok ge, yeni kurulan toplumda ezen ve ezilen zümrel gunu saptamağa ve bu değişen konular altında kö yerleştirmeye zorladı. Bu dönemin tarihçilerinde bilimle birleştirme çabaları göze çarpmaktadır.

Bu yeni Romen toplumunda yükselen burjuv rak sahipleri artıkları her nekad bir ittifak yap likle 1878'e kadar kendi aralarında iktidar müc müşlerdir. Örneğin, Yaş Üniversitesi Felsefe Pro rescu (1840-1917) «içeriksiz biçim» diye bir kav Romanya'daki burjuva kurumlarının ekonomik çeklerle bağdaşmadığını iddia etmekteydi. Bu e düşüncelerini *Edebî Tartışmalar*⁵⁰ adlı dergide açıl rescu kral aleyhdarı, cumhuriyetçi ve demokratik lu»nun baş düşmanıydı. Giderek Marxizmin de ka zat tanınmış bir felsefe profesörü, hattâ bir kaç kez de başbakan olmasına rağmen, yanında çok s yulan tarihçi toplayamamıştır. Kendi yazıları ve *lük Notlar*,⁵¹ *Parlâmento Konuşmaları*⁵² ve *Çağd hi*⁵³ gibi kitaplarda toplanmıştı. Tarih çalışmalar de başlayan A.D. Xenepol, Dimitrie Onciul ve Io sonra, token token kurulmuşlardır.

Romanyalıların Tarihi'ni, ikincisi de 1821 ha doğrusu devrim hareketleriyle ilgili Aricescu'nun *1821 Romen Devrimi Tarihi* dır.

Transilvanya'nın Macaristan'da kalış Romen çoğunluğu kendi tarihleri üstüne 1872 yıllarında Blaj'da Timotei Cipariu *Tarih Arşivleri*⁵⁷ adlı dergi Transilvanya hakkını savunuyordu. 1868'de G. Baritsiu mağa başladığı *Transilvanya*⁵⁸ adlı dergi di. Baritsiu, ayrıca, üç ciltlik *Son İki-Yü hinden Seçilmiş Parçalar*⁵⁹, N. Densuşian caristan'da *Horya'nın İhtilâli : 1784-1785* lar.

Kapitalizmin 1864'den sonra daha hız reketine de yol açmış, 1877'de Bükreş'te dergi çıkarılmağa başlanmıştı. O zaman men ileri gelenlerinden N. Zubcu Codrean eylemi açısından devlet, endüstri, toprak eleştirisi olarak *Romanya Sosyalizminde* bini yayınladı. Yazar bu kitabında devleti ri ve ticaret erbabının, emekçi yurttaşlar dana getirdikleri bir kurum olarak tanı

YİRMİNCİ YÜZYILA KADAR ROMEN TARİH K

İşte, bu yılların en önemli Romen sosyalist C. Dobrogeanu-Cherea (1855-1920) göze çarpmak *Romen Sosyalistleri Kimlerdir?*⁶⁴ başlıklı çalışma toplumunun gelişmesini Marxist açıdan inceleyen araştırmaydı. Bu çaba takdire değer olmakla birlikte bugün yapılan eleştirilerde ileri sürülmekte nin belki daha önemli bir çalışması *Karl Marx ve* adlı eseridir. Yazar bu son eserinde Marxist siyas larını ele almış ve kapitalizmin bazı sorunlarını t

Bu yönde belki daha iyi bir tarihçi Ioan N (1929). Frederick Engels'in *Ailenin, Özel Mülkiyeti* keni adlı eserini çeviren bu zât *Ülkemizde Büyük luşu*,⁶⁶ ve *Eski Romen Törelerinden*⁶⁷ adlı araştır çekmektedir. Yalnız hem Gherea, hem Nadejde lerin etkisi altındaydılar. Bunlardan Nadejde Ma ketmiş ve burjuva-liberal görüşleri benimsemişti

Sosyolog ve hukukçu olan genç aydın Rai (1872-1895) tarih sorunlarını tarihsel maddecilik a diren bir yazar. Paris'te yayınlanmış olan *Yeni Ç* çıkarttığı *Din, Aile, Mülk*⁶⁹ adlı çalışması Engels'i dirle sözünü ettiği bir eserdir.

Sosyalist akımın gelişmeğe yüz tuttuğu bu s bağımsızlığına kavuşmuştu. Kapitalizmin geliş

*yalılarının Tarihi*⁷² adlı çalışmasından gelmektedir. (1903) buna eklenen iki cilt de *Prens Cuza* adlı kitabını taşımaktadır. Fransızca yayınlanan *1859'da Eyaletlerin Birleşimine Kadar Daç* adlı çalışması Romence daha geniş yarıncı yüzyıl dış dünyada bilinen daha çok bu Fransızcaya

Gene bu kuşak tarihçilerden Dimitrie C. Dobrogea da *Romanya Eyaletlerinin Kökenleri*⁷⁵ adlı çalışması (1862-1919) da *Urehia'ya Kadar Eski Moldavia* ve *manyaya Voyvodalığının Kökeni*⁷⁷ gibi çalışmaları vardır. Romen tarihçiliğinde bir yarım yüzyıl bir o kadar önemli olmuş bulunan ve bu arada Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkilerlik yayınına da bu araştırmaların başında atılmaktadır. (Yorga, 1871-1940) geniş yayınları olan bir tarihçi. Bu işin ne kadar çok sayıda belge ortaya çıkarsa çıkarsa, geleceğini kabul eder, bu belgelere egemen bir bakış açisi gibi değerlendiremezdi. Haçlı Seferleri⁷⁸ adlı çalışması ve li belgeleri toplam olarak dokuz cilttir.

Belge toplama işini bazı tarih kurumları yapmıştır. Örneğin, 1879'da adı «Romen Akademisi» olan kurumun başkanı neği⁷⁹ (1869) eski tarihçilerden D. Cantemir'in *Tarihiyle İlgili Belgeler*⁸⁰ gibi yayınlara giriştir.

YİRMİNCİ YÜZYILA KADAR ROMEN TARİH KAYNAKLARI

Büyük Devletlerle ilgili araştırma merkezleri kurularak, bu kaynakları kendi dillerinden okuyup izlememizi, tarihimize de birtakım yan ışıklar tutmamız mümkündür. Yabancı tarihçilerin olayları saptama, görüş ve değerlendirmeleri ya da katılmama zorunluluğu diye bir şey söz konusu değildir. Bu kaynakların varlığını bilme, giderek onları kullanma ve faydaları su götürmez.

İkinci olarak, tarih kaynaklarının değerlendirilmesi ilgili toplumun gelişmesine paralel olarak yapılmıştır. Bir tarihçi, kuşkusuz, kendi yaşadığı dönemin değerlerini, değerlendireceği ve çevresindeki bütün kurumları bu ölçülerde değerlendirecektir. Farklı dönemlerde tarihin nasıl ele alındığına önem verilmesi gereken ilk noktadır. Bu kısa yazı, olaylarla olaylar arasında bağlantı kurulmağa çalışıldığı ilke mümkün olduğu ölçüde yerine getirilmiştir.